

KONSTITUCINIO TEISMO PATIRTIS IR IŠŠŪKIAI SPRENDŽIANT VALSTYBĖS VALDŽIOS INSTITUCIJŲ GINČUS¹

Danutė Jočienė

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Elektroninis paštas: danute.jociene@lrkt.lt

Pateikta spaudai 2021 m. gruodžio 21 d., parengta spaudai 2021 m. gruodžio 28 d.

DOI: 10.13165/JUR-21-28-2-01

Santrauka. Straipsnyje aptariama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sukaupta patirtis sprendžiant valstybės valdžios institucijų ginčus ir kartu jam tekusius Konstitucijos, kaip aukščiausiosios teisės, viršenybės, taip pat teisės viršenybės užtikrinimo iššūkius. Pirmiausia atskleistas konstitucinio valdžių padalijimo principo, įtvirtinto, be kita ko, Konstitucijos 5 straipsnyje, kaip teisinio pagrindo valstybės valdžios institucijų ginčams spręsti, turinys. Šis principas, kaip ne kartą yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, yra pagrindinis demokratinės teisinės valstybės organizacijos ir veiklos principas. Po to, remiantis oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje pateiktu konstitucinio valdžių padalijimo principo aiškinimu, minėti iššūkiai iliustruojami analizuojant

- 1 Straipsnis parengtas pagal pranešimą, perskaitytą 2021 m. spalio 22 d. Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos, Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos advokatūros, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo organizuotoje tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje „Konstitucinio teisės viršenybės principo įgyvendinimo iššūkiai“.

konkrečias ryškiausias pastarųjų metų (2018–2021 m.) konstitucinės justicijos bylas, kuriose į konstitucinius ginčus daugiausia buvo įsitraukę Lietuvos Respublikos Seimas ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Iš nagrinėtų konstitucinės justicijos bylų matyti, kad Konstituciniam Teismui tenka didelė atsakomybė teisės aktų konstitucingumo tyrimo procese būti apdairiu į jo rankas patekusių valstybės valdžios institucijų ginčų arbitru, siekiant, viena vertus, užtikrinti visos valstybės valdžios institucijų sistemos konstitucinę pusiausvyrą ir darnų funkcionavimą, kita vertus, sudarant prielaidas šioms institucijoms tinkamai įgyvendinti joms pagal Konstituciją priklausantią kompetenciją.

Igyvendinant jam patiktą konstitucinį teisingumą, Konstituciniam Teismui svarbi konstitucinio valdžių padalijimo principo ir su juo susijusių kitų konstitucinių imperatyvų apsauga, tinkamas Konstitucijoje įtvirtintų mechanizmų, kurie skirti sklandžiam valstybės valdžios institucijų funkcionavimui užtikrinti, veikimas, šių institucijų bendradarbiavimas.

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Konstitucijos viršenybės ir teisės viršenybės užtikrinimas, oficialioji konstitucinė doktrina, konstitucinis valdžių padalijimo principas, valstybės valdžios institucijų ginčai.

Įvadas

Konstitucinė justicija apibendrintai neretai siejama su dviem pagrindinėmis stambiomis konstitucinių teismų ar joms prilygintų institucijų įgaliojimų grupėmis – ginčų, kylančių tarp teisėkūros subjektų, sprendimu ir individualių teisių apsauga². Šiame straipsnyje koncentruojamasi į pirmąją įgaliojimų grupę. Pakankamai dažnai buvę ir nacionalinių, ir tarptautinių lyginamųjų mokslinių tyrimų objektu (pavyzdžiui, E. Jarašiūno, E. Kūrio, H. Steinberger, L. Favoreu, T. Ginsburg, Z. Elkins mokslo darbuose), šie konstituciniai ginčai jokiū būdu nepraranda aktualumo ir šiandien, būdami susiję su kertiniais demokratinų teisinių valstybių organizacijos ir veiklos principais³.

Kaip ir kitų demokratinų teisinių valstybių konstitucijose, numatančiose nuostatas dėl valstybės valdymo, valdžių padalijimo ir valdžios institucijų funkcionavimo,

2 Tom Ginsburg ir Zahary Elkins, „Ancillary Powers of Constitutional Courts“, *Texas Law Review* 87 (2008), žiūrėta 2021 m. lapkričio 27 d., http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2439&context=journal_articles.

3 Minimi principai – dažnas įvairias teisės sistemas aprėpiančių lyginamųjų mokslinių tyrimų objektas. Apie valstybės valdžių padalijimo principą žr., pavyzdžiui, Peter L. Strauss, „Separation of Powers in Comparative Perspective: How Much Protection for the Rule of Law?“, iš *The Oxford Handbook on Comparative Administrative Law*, red. Peter Cane, Herwig C.H. Hofmann, Eric C. Ip ir Peter L. Lindseth (Oxford University Press, 2021); *Columbia Public Law Research Paper* No. 14-614 (2018), https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3313&context=faculty_scholarship.

1992 m. spalio 25 d. priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁴ yra įtvirtintos vienos su kitomis sudėtingais ir įvairiais ryšiais susijusios valstybės valdžios įgaliojimus turinčios institucijos – Lietuvos Respublikos Seimas, Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė – kurios patiria ir didesnių ar mažesnių įtampos⁵ (taip pat „nesusipratimų“) tarp jų bei tarpusavio ginčų situacijų, apibendrintai vadinantinų konstituciniais ginčais⁶. Šiuos ginčus tenka spręsti Konstituciniam Teismui, kai tokia atitinkama valstybės valdžios institucija jam pateikia prašymą dėl kitos valstybės valdžios institucijos priimto teisės akto (aktų) ar jos (jų) dalies konstitucingumo. Pagal šių institucijų prašymus Konstitucinis Teismas kasmet susitelkia į šių skirtingų valstybės valdžios institucijų įgaliojimų klausimus, sprenddamas, pavyzdžiui, Seimo ir Vyriausybės, Seimo ir Respublikos Prezidento galių atriboavimo aspektus, jų tarpusavio santykius, taip pat į įvairius klausimus, susijusius su teisėjų, įgyvendinančių teisingumą ir teismų kaip institucinės sistemos, nepriklausomumą.

Minėtų valstybės valdžios institucijų prašymų Konstituciniam Teismui pateikimas kartu yra ir Konstitucinio Teismo kompetencijos spręsti minėtus ginčus pripažinimas, nepaisant to, kad, skirtingai nuo kitų valstybių specialią valstybės valdžios institucijų ginčų nagrinėjimo sritį turinčių konstitucinių teismų ir joms prilygintų institucijų, kaip „institucinių gaisrų gesintojų“, valstybės valdžios institucijų taikintojų, Konstitucinis Teismas šiuo požiūriu yra labiau Konstitucijos, jos viršenybės saugotojas⁷.

Vykdydamas konstitucinį teisingumą, garantuodamas Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje bei konstitucinį teisėtumą ir kartu sprenddamas konstitucinį ginčą dėl valstybės valdžios institucijų ginčyto teisės akto atitikties Konstitucijai, Konstitucinis Teismas iš esmės siekia dviejų tikslų: pirma, apsaugoti kiekvienai valstybės valdžios institucijai pagal Konstituciją priklausančią kompetenciją, sudaryti prielaidas tokiai institucijai tinkamai vykdyti pavestas funkcijas, ir antra, užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintą valstybės valdžios institucijų sistemos pusiausvyrą ir darnų funkcionavimą⁸. Abu minėti Konstitucinio Teismo tikslai yra labai svarbūs, o kartu ir susiję bei persipinantys. Svarbiausias klausimas – kaip apdairiai juos suderinti?

Šio straipsnio tikslas – atskleisti Konstitucinio Teismo sukauptą patirtį sprendžiant valstybės valdžios institucijų ginčus ir kartu jam tekusius Konstitucijos viršenybės ir

4 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501, 122-2863; 2002, Nr. 65-2629; 2003, Nr. 14-540, 32-1315, 32-1316; 2004, Nr. 111-1423, 111-4124; 2006, Nr. 48-1701; TAR, 2019-04-02, Nr. 5330.

5 Neretai pabrėžiama, kad „kiekvienas naujo politinio proceso etapas, politinių jėgų persigrupavimas – konflikto tikimybė“. Egidijus Jarašiūnas, *Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas* (VĮ Teisinės informacijos centras, 2003), 56.

6 *Ibid*, 16.

7 Konstitucijos sergėtojas, kuriam rūpi laiduoti Konstitucijos nubrėžtas įgaliojimų ribas, jų stabilumą. Jarašiūnas, *supra note*, 4: 64.

8 *Ibid*, 48.

teisės viršenybės užtikrinimo iššūkius. Neginčytina, kad Konstitucinio Teismo patiriami iššūkiai tampa vis sudėtingesni. Pastarieji Konstitucinio Teismo veiklos metai buvo intensyvūs ne tik dėl didėjančio Konstitucinio Teismo priimtų nutarimų skaičiaus, bet ir konstitucinės jurisprudencijos plėtros požiūriu, pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas tyrė iki tol detalai netirtus su įvairių valstybės valdžios institucijų konstituciniu statusu susijusius klausimus (pavyzdžiui, žr. konkrečius straipsnyje apžvelgiamus Vyriausybės konstitucinio statuso aspektus, konkrečius teisėjo ir teismų nepriklausomumo užtikrinimo klausimus).

Atsižvelgiant į šias Konstitucinio Teismo veiklos aktualijas, straipsnį sudaro dvi dalys. Konstitucinio Teismo patirtis apibūdinama pirmiausia atskleidžiant konstitucinių valdžių padalijimo principą kaip pagrindą valstybės valdžios institucijų ginčams spręsti. Be to, remiantis oficialiu šio principo aiškinimu, pateikiama ir analizuojama keletas ryškiausių pastarųjų metų – 2018–2021 m. – konstitucinės justicijos bylų, atspindinčių Konstitucinio Teismo poziciją dėl tų konstitucinių ginčų, kurie, natūralu, įtraukė ne vieną aukščiausiosios valstybės valdžios instituciją ir todėl buvo svarbūs ne tik vienai tokiai institucijai, bet ir darniam valstybės valdžios institucijų kaip vieningos sistemos funkcionavimui. Šiame straipsnyje išdėstyti tyrimo rezultatai paremti sistetine dokumentų analize, taikant loginį, istorinį ir lyginamąjį tyrimo metodus.

1. Konstitucinis valdžių padalijimo principas – pagrindas valstybės valdžios institucijų ginčams spręsti

Konstitucijoje nuostatos ir principai, įtvirtinantys aukščiausiųjų valstybės valdžios institucijų organizavimo (statuso) ir šių institucijų veiklos, jų tarpusavio santykių pagrindus, sudarantys nemažą Konstitucijos teksto dalį, yra pamatas Konstituciniam Teismui sprendžiant valstybės valdžios institucijų ginčus konstitucinės justicijos bylose, kuriose jis „byla po bylos“ plėtoja oficialiąją konstitucinę valdžių padalijimo doktriną⁹. Jos atskaitos taškas – konstitucinis valdžių padalijimo principas, įtvirtintas, be kita ko, Konstitucijos 5 straipsnyje, kurio 1 dalyje numatyta, kad „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas“; 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „Valdžios galias riboja Konstitucija“; taip pat 5 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, kad „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“.

Konstitucinis Teismas nuo pat jo veiklos pradžios teigė, kad Konstitucijos 5 straipsnis „sudaro valstybės valdžių padalijimo ir pusiausvyros pagrindą“¹⁰; jog

9 Egidijus Kūris, „Valdžių padalijimo principas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, iš *Konstituciniai valdžių sandaros principai. Tarpautinės konferencijos medžiaga* (Vilnius: Valstybės žinios, 2008), 16.

10 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 36-1094, atitaisyimas - 1999, Nr. 38.

„valstybės valdžių sistema apima įstatymų leidžiamąją, vykdomąją, teisminę valdžias; būtent šių trijų valdžių santykius lemia konstitucinis valdžių padalijimo principas“¹¹. Konstitucinis Teismas ne kartą pažymėjo ir tai, kad „konstitucinis valdžių padalijimo principas yra pagrindinis demokratinės teisinės valstybės organizacijos ir veiklos principas“¹².

Konstitucinis valdžių padalijimo principas glaudžiai susijęs ir su daug įvairių imperatyvų apimančiu konstituciniu teisinės valstybės principu, kurio esmė – teisės viešpatavimas¹³, o dar labiau susijęs su Konstitucijos kaip aukščiausiosios teisės viršenybės principu. Aiškindamas konstitucinį valdžių padalijimo principą, Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje („Valdžios galias riboja Konstitucija“) „atsispiri ne tik konstitucinis valdžių padalijimo principas, bet ir Konstitucijos viršenybės bei konstitucinis teisinės valstybės principas“¹⁴. Būdamas dinamiško Konstitucijos aiškinimo rezultatas, konstitucinis valdžių padalijimo principas „įgijo ryškesnius kontūrus“¹⁵ siejamas ne tik su Konstitucijos 5 straipsniu ir kitais straipsniais, nustatančiais valstybės valdžių vykdančių valstybės institucijų įgaliojimus, bet taip pat ir su kitais konstituciniais principais, kaip antai atsakingo valdymo, teisėjo ir teismų nepriklausomumo principais.

Konstitucinis Teismas, apibrėždamas valstybės valdžios institucijų – t. y. įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios, kurios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu tarp jų turi būti pusiausvyra ir kurios negali perduoti viena kitai ar atsisakyti joms suteiktų konstitucinių įgaliojimų bei tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu¹⁶ – statusą, ne kartą akcentavo, *inter alia*, valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų lygiavertiškumą (t. y. tai, kad Konstitucijoje įtvirtinta demokratinės teisinės valstybės valdžios sąranga suponuoja, *inter alia*,

-
- 11 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 19-828.
 - 12 *Inter alia* „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 5-99; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 29 d. nutarimas“, TAR, 2017-01-02, Nr. 1; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 7 d. nutarimas“, TAR, 2021-07-01, Nr. 14848.
 - 13 Pirmą kartą ši teisės viešpatavimo esmė konstatuota Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime (*Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708).
 - 14 *Inter alia* „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 62-2276, atitaisymas – 2001, Nr. 86; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 115-4888.
 - 15 Egidijus Kūris, „Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje“, iš *Konstitucinių principų plėtojimas konstitucinėje jurisprudencijoje. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo konferencijos medžiaga* (Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002), 86; Kūris, *supra note*, 9: 14.
 - 16 *Inter alia* „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 65-2400; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. gegužės 26 d. nutarimas“, TAR, 2015-05-26, Nr. 8081.

valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų lygiavertiškumą)¹⁷. O teisminė valdžia šioje valstybės valdžių sistemoje, kaip bus detalizuota šiame straipsnyje toliau, yra ypatinga dar ir dėl tik šiai valdžiai būdingo nepriklausomumo.

Konstitucinis Teismas pabrėžė ir valstybės valdžios institucijų tarpusavio kontrolės ir atsvaros šių institucijų sistemoje, o kartu ir jų bendradarbiavimo svarbą: „<...> įgyvendinant bendruosius valstybės uždavinius, vykdamas jos bendrąsias funkcijas tarp valstybės institucijų yra tarpfunkcinė partnerystė, taip pat tarpusavio kontrolė ir atsvara“¹⁸; „<...> valstybės valdžių sąveika negali būti traktuojama kaip jų priešprieša ar konkurencija, vadinasi, ir stabdžiai bei atsvaros, kuriuos teisminė valdžia (jos institucijos) ir kitos valstybės valdžios (jų institucijos) turi viena kitos atžvilgiu, negali būti traktuojami kaip valdžių priešpriešos mechanizmai“¹⁹; Konstitucijoje įtvirtintą valstybės valdžių sąveikos modelį apibūdina „ir jų bendradarbiavimas, žinoma, neperžengiant Konstitucijos nustatytų ribų – neįsiterpiančią į kitos valstybės valdžios įgaliojimų vykdymą“²⁰.

Akcentuotina ir tai, kad dėl teisminės valdžios, šioje valstybės valdžių sistemoje ypatingos savo nepriklausomumu, Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, kad „teisminės valdžios savarankiškumas, nepriklausomumas nereiškia, kad ji ir kitos valstybės valdžios – įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji – negali bendradarbiauti, neperžengdamos Konstitucijos nustatytų ribų – neįsiterpdamos į kitos valstybės valdžios įgaliojimų vykdymą“²¹. Be to, valdžios institucijų sąveikos, jų bendradarbiavimo požiūriu svarbios ir Konstitucinio Teismo išvystytos jurisprudencinės nuostatos, susijusios su Lietuvos valstybės valdymo modeliu, taip pat ir su kitų nei Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje nurodytų valdžios institucijų galiomis.

Šiame kontekste pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas ne viename jo ir pastaraisiais metais priimtame nutarime priminė, kad „pagal Konstitucijoje nustatytą valdžios institucijų kompetenciją Lietuvos valstybės valdymo modelis priskirtinas parlamentinės respublikos valdymo formai (atsižvelgiant į tai, Konstitucijoje yra įtvirtintas Vyriausybės atsakomybės Seimui principas)“; svarbu ir tai, kad „Lietuvos valstybės valdymo formai būdingi ir kai kurie vadinamosios mišriosios (pusiau prezidentinės)

17 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. sausio 15 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 6-170.

18 *Inter alia* „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 5-99; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. nutarimas“, TAR, 2014-01-20, Nr. 299.

19 *Inter alia* „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 16 d. nutarimas“, TAR, 2014-01-20, Nr. 299.

20 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 58-2251.

21 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 51-1894; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. gegužės 16 d. nutarimas“, TAR, 2016-05-16, Nr. 12865.

valdymo formos ypatumai (tai atspindi Seimo, valstybės vadovo – Respublikos Prezidento, Vyriausybės įgaliojimai ir jų tarpusavio santykių teisinė konstrukcija)²².

Taigi Konstitucinis Teismas suformulavo pakankamai plačią oficialiąją konstitucinę valdžių padalijimo principo doktriną, kurioje atskleidžiami pagrindiniai valstybės valdžios institucijų tarpusavio santykius reguliuojantys principai ir imperatyvai, kuriuos pažeidus arba kurių nesilaikant tarp šių valdžios institucijų gali kilti tam tikrų įtampų, ginčų situacijų. Konstituciniam Teismui, kaip minėta, tenka itin svarbus vaidmuo sprendžiant šiuos konstitucinius ginčus, kylančius, *inter alia*, tarp Seimo ir Vyriausybės, Seimo ir Respublikos Prezidento, taip pat kitas šiame straipsnyje analizuojamas situacijas, įskaitant tas, kurios toliau pavadintos ir „nesusipratimu“.

2. Konkretios įtampų (ginčų) tarp valstybės valdžios institucijų situacijos

2.1. Įtampų (ginčai) tarp Seimo ir Vyriausybės dėl *inter alia* įgaliojimų teisėkūros srityje

Konstitucinis Teismas, remdamasis, be kita ko, konstituciniu teisinės valstybės principu, ir pastaraisiais metais ne kartą pakartojo, kad Lietuvoje nėra deleguotosios įstatymų leidybos. Kaip matyti iš Konstitucinio Teismo jurisprudencijos, „konstitucinis teisinės valstybės principas yra susijęs su konstituciniu valdžių padalijimo principu, įtvirtintu *inter alia* Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje“, kuris, be kita ko, reiškia, „kad jeigu Konstitucijoje yra nustatyti konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimai, ši institucija negali šių įgaliojimų atsisakyti, jų perduoti kuriai nors kitai institucijai, kitos valstybės valdžios institucijos negali jų perimti, jie negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu“ (inter alia 2005 m. rugpjūčio 23 d., 2010 m. vasario 26 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, „kad Seimas neturi teisės pavesti Vyriausybei ar kuriai nors kitai institucijai įgyvendinti jo konstitucinę kompetenciją“ (inter alia 2002 m. sausio 14 d., 2009 m. kovo 2 d., 2015 m. gegužės 26 d. nutarimai).

Antai šios doktrininės nuostatos (*inter alia* tai, kad Lietuvoje nėra deleguotosios įstatymų leidybos) vėliausiai buvo pakartotos pagal Seimo narių grupės prašymą priimtame Konstitucinio Teismo 2021 m. spalio 15 d. nutarime dėl kompensuojamųjų vaistinių preparatų ir medicinos pagalbos priemonių bazinių kainų apskaičiavimo tvarkos nustatymo. Taigi jos reiškia, kad Seimas, kaip „įstatymų leidėjas, negali pavesti Vyriausybei ar kitoms institucijoms poįstatyminiais aktais reguliuoti tuos teisinius santykius, kurie pagal Konstituciją turi būti reguliuojami įstatymais, o

22 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 5-99; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas“, TAR, 2020-12-23, Nr. 28234; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutarimas“, TAR, 2020-12-03, Nr. 26075.

Vyriausybė negali tokių įgaliojimų priimti²³. Tačiau būtent šio konstitucinio impepatyvo nepaisymas lemia Konstitucijos pažeidimą tose konstitucinės justicijos bylose, kuriose Konstituciniam Teismui tenka spręsti Seimo ir Vyriausybės kompetencijų pasidalinimo klausimą.

Pastaraisiais metais pirmiausia 2020 m. gruodžio 7 d. nutarime dėl valstybės biudžeto lėšų skyrimo mokslo ir studijų institucijų mokslinei veiklai, priimtame konstitucinės justicijos byloje pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą, tirdamas teisinio reguliavimo, kuriuo nustatyta valstybės biudžeto lėšų skyrimo mokslo ir studijų institucijų moksliniams tyrimams ir jų plėtrai tvarka, atitiktį Konstitucijai, Konstitucinis Teismas *inter alia* pripažino, kad Konstitucijos, be kita ko, 5 straipsnio 2 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos²⁴ tiek, kiek pagal jas Vyriausybei pavesta nustatyti valstybės biudžeto lėšų moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir meno veiklai skyrimo mokslo ir studijų institucijoms skyrimo tvarką, taigi ir tokios tvarkos svarbiausius elementus, *inter alia* šių institucijų mokslinės veiklos vertinimo sistemos pagrindus ir rezultatų vertinimo kriterijus, valstybės biudžeto lėšų moksliniams tyrimams ir jų plėtrai skyrimo principus, kurie pagal Konstitucijos, be kita ko, 40 straipsnio 3 dalį, 42 straipsnio 1, 2 dalis, 128 straipsnio 2 dalį turi būti reguliuojami būtent įstatymu.

Konstitucinis Teismas šioje byloje priminė, kad iš Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės, valdžių padalijimo principų kykla draudimas pavesti Vyriausybei įgyvendinti Seimo konstitucinę kompetenciją – poįstatyminiais aktais reguliuoti tuos teisinius santykius, kurie pagal Konstituciją turi būti reguliuojami įstatymais.

Tuo pačiu principu remdamasis Konstitucinis Teismas ir minėtame 2021 m. spalio 15 d. nutarime, vertindamas kompensuojamųjų vaistinių preparatų ir medicinos pagalbos priemonių bazinių kainų apskaičiavimo tvarkos konstitucingumą, konstatavo, kad įstatymuose nenustačius aiškių kriterijų, įstatymų leidėjo pavedimas Vyriausybei nustatyti išlaidoms vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms kompensuoti taikomų bazinių kainų apskaičiavimo tvarką prieštarauja Konstitucijai. Tokią išvadą Konstitucinis Teismas padarė atsižvelgęs į tai, kad pagal Konstituciją aiškūs kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, kokios išlaidos būtiniems vaistams kompensuojamos iš privalomojo sveikatos draudimo lėšų šiuo draudimu apdraustiems asmenims, t. y. viešųjų lėšų panaudojimo kriterijai turi būti nustatyti įstatyme. Pažymėtina, kad šioje byloje Konstitucinis Teismas nevertino pareiškėjos Seimo narių

23 Be kita ko, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708.

24 Mokslo ir studijų įstatymo (2016 m. birželio 29 d. redakcija) 75 straipsnio 2 dalies nuostata „Vyriausybės nustatyta tvarka“, 3 dalis (2017 m. liepos 11 d. redakcija). Joje įtvirtinta, kad „Valstybės biudžeto lėšos moksliniams tyrimams, eksperimentinei plėtrai ir meno veiklai plėtoti mokslo ir studijų institucijoms skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka pagal mokslo ir studijų institucijų mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtos ir meno veiklos vertinimo rezultatus ir finansines galimybes.“

grupės prašytos iširti minėtos bazinių kainų apskaičiavimo tvarkos, taigi, ir „pirmojo pigiausio vaisto paskyrimo taisyklės“, pabrėžęs, kad pagal bendrąjį teisės principą iš neteisės teisė neatsiranda, tad neteisėto įstatymų leidėjo pavedimo Vyriausybei pagrindu priimta minėta bazinių kainų apskaičiavimo tvarka vien dėl to negali būti suderinama su Konstitucija.

Šiame kontekste paminėtinas ir dar vienas aptartos situacijos, kurioje kilo įtampa tarp Seimo ir Vyriausybės dėl įgaliojimų teisėkūros srityje, pavyzdys – Konstitucinio Teismo 2018 m. gegužės 24 d. nutarimas, priimtas konstitucinės justicijos byloje, pradėtoje pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai pavestų nustatyti kriterijų, pagal kuriuos ūkio subjektams suteikiama teisė į žvejybos kvotą verslinei žvejybai tam tikrame vidaus vandenų telkinyje. Šioje byloje taip pat akcentuota, kad Seimas negali pavesti Vyriausybei ar kitoms institucijoms poįstatyminiais teisės aktais reguliuoti tų santykių, kurie pagal Konstituciją turi būti reguliuojami įstatymais. Valstybė, vykdydama iš Konstitucijos 46 straipsnio 3 dalies ir 54 straipsnio kylančią pareigą reguliuoti su gamtos išteklių naudojimu susijusią ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei, apskritai gali nustatyti ir žvejybos kaip ūkinės veiklos apribojimus, tačiau pagal Konstituciją apribojimai, kuriais daromas esminis poveikis žvejybai kaip ūkinei veiklai, turi būti nustatyti tik įstatymu.

Taigi iš pateiktų pastarųjų metų konstitucinės justicijos bylų pavyzdžių matyti, kad Konstitucinis Teismas, be kita ko, sprendė dviejų valstybės valdžios institucijų – Seimo ir Vyriausybės – konstitucinių įgaliojimų ir jų pasidalijimo klausimą, apibūdinamas savarankiškas jų kompetencijas, tačiau kartu išlaikydamas ir Seimo ir Vyriausybės įgaliojimų konstitucinę pusiausvyrą, akcentuojant esminį principą, kad Lietuvoje nėra deleguotosios įstatymų leidybos, o tai reiškia, kad Seimas neturi teisės pavesti Vyriausybei ar kuriai nors kitai institucijai įgyvendinti jo konstitucinę kompetenciją leisti įstatymus, o Vyriausybė negali tokių įgaliojimų priimti.

2.2. Seimo ir Vyriausybės santykių įtamos situacija, iškilus klausimui dėl įgaliojimų Vyriausybei suteikimo iš naujo, kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų

Vyriausybėje pasikeitus daugiau nei pusei ministrų, pagal Konstituciją Vyriausybė privalo įgaliojimus veikti gauti iš naujo. Kilus ginčui, ar tokiai situacijai susiklosčius 2020 metų vasarą, tai buvo padaryta tinkama forma ir reikiamu teisės aktu, ginčas persikėlė į Konstitucinį Teismą ir įgavo jau ne politinį, o teisinį pobūdį.

Pagal Seimo narių grupės prašymą pradėtoje byloje priimtame 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarime Konstitucinis Teismas nusprendė, kad ginčytame Seimo protokoliniame nutarime²⁵ įtvirtintas teisinis reguliavimas dėl įgaliojimų Vyriausybei suteikimo iš

25 „Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. rugpjūčio 20 d. protokolinis nutarimas Nr. XIII-2412 „Dėl įgaliojimų Lietuvos Respublikos Vyriausybei suteikimo iš naujo“, TAR, 2019-08-21, Nr. 13328.

naujo, kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų, prieštarauja, be kita ko, Konstitucijos 5 straipsnio 2, 3 dalims, taip pat konstituciniams atsakingo valdymo, teisinės valstybės principams tiek, kiek pagal ginčytą teisinį reguliavimą tuo atveju įgaliojimai Vyriausybei iš naujo veikti buvo suteikti netinkamos formos teisės aktu, t. y. protokoliniu nutarimu. Prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintas ir Lietuvos Respublikos Seimo statute nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį Vyriausybė, kai joje pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų, galėjo įgaliojimus gauti iš naujo Seimui balsuojant ne dėl pritarimo Vyriausybės programai, o dėl įgaliojimų Vyriausybei suteikimo iš naujo²⁶.

Šiame 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarime Konstitucinis Teismas, be kita ko, atskleidė Konstitucijos suponuojamus pagrindinius Lietuvos valstybės valdžios organizacijos ir veiklos principus, įskaitant Konstitucijoje įtvirtintą Vyriausybės atsakomybės Seimui principą, pagal kurį Seimo įgaliojimai vykdyti parlamentinę Vyriausybės kontrolę aiškintini atsižvelgiant į Konstitucijoje nustatytą parlamentinės respublikos valdymo formą, Konstitucijoje įtvirtintą pliuralistinę parlamentinės demokratijos sampratą, taip pat į iš Konstitucijos 5 straipsnio 2, 3 dalių, konstitucinių atsakingo valdymo, teisinės valstybės principų kylantį reikalavimą Seimui tinkamai įgyvendinti konstitucinius Vyriausybės priežiūros įgaliojimus, be kita ko, priimant teisėtus ir pagrįstus teisės aktus.

Šiame nutarime pabrėžta ir tai, kad *inter alia* pagal Konstituciją Seimas nesprenžia Vyriausybės personalinės sudėties klausimų, nes ministrų paskyrimas yra Ministro Pirmininko ir Respublikos Prezidento prerogatyva. Todėl vienintelis būdas Seimui pareikšti pasitikėjimą iš esmės pasikeitusios sudėties (pasikeitus daugiau kaip pusei ministrų) Vyriausybėje *in corpore*, yra pritarimas Vyriausybės programai, ją deرامai apsvarsčius.

Šis Konstitucinio Teismo 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas aiškiai rodo, kad šioje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas atskleidė Vyriausybės konstitucinį statusą, kartu atribodamas Seimo ir Vyriausybės konstitucinius įgaliojimus vienas kito atžvilgiu, taigi tuo pačiu užtikrindamas jų „stabdžius ir atsvaras“ bei taip pat ir jų bendradarbiavimą.

Svarbu akcentuoti ir tai, kad šiuo 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimu Konstitucinis Teismas pratęsė savo dar 1998 m. sausio 10 d. nutarime pradėtą vystyti Vyriausybės įgaliojimų „temą“ (šiame 1998 m. sausio 10 d. nutarime Konstitucinis Teismas *inter alia* pabrėžė, kad Lietuvos vykdomosios valdžios institucijų sistemoje Vyriausybė yra kolegiali bendros kompetencijos institucija, įgyvendinanti valstybinį valdymą, kuri užima išskirtinę vietą), Vyriausybei dėl Seimo priimto nutarimo kreipusis į Konstitucinį Teismą siekiant išsiaiškinti, ar po rinkimų ji privalo atsistatdynti ir ar išrinktas naujas Respublikos Prezidentas gali teikti Seimui svarstyti naujo ministro pirmininko kandidatūrą, siekdamas gauti jo pritarimą paskyrimui ir taip mėgindamas

26 Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija, *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 5-97) 198 straipsnio 2, 4–6 dalyse nustatytas įgaliojimų Vyriausybei suteikimo iš naujo, kai pasikeičia daugiau kaip pusė ministrų, teisinis reguliavimas.

suformuoti naują Vyriausybę. Šiame 1998 m. sausio 10 d. nutarime buvo nagrinėti įvairūs valstybės valdžių tarpusavio sąveikos aspektai ir gana išsamiai išaiškinti visų trijų valstybės valdžios institucijų – Seimo, Vyriausybės ir Respublikos Prezidento – tarpusavio ryšiai, santykiai ir bendradarbiavimo pagrindai bei *inter alia* pabrėžta, kad Lietuvos konstitucinėje sistemoje yra įtvirtintas Vyriausybės atsakingumo Seimui principas, lemiantis atitinkamą Vyriausybės sudarymo būdą.

2.3. Įtampą kėlusią situaciją dėl draudimo Seimui įveikti Konstitucinio Teismo nutarimo galią

Dėl draudimo Seimui įveikti Konstitucinio Teismo nutarimo galią pirmiausia pabrėžtina tai, kad jis yra skirtas Konstitucijos viršenybei ir teisės viešpatavimui užtikrinti, taigi susiklosčiusi situacija, kai buvo įveikta Konstitucinio Teismo baigiamąjo nutarimo galia, ypač gerai tinka nagrinėjamai valstybės valdžios institucijų ginčų sprendimo ir Konstitucijos viršenybės, taip pat teisės viršenybės užtikrinimo iššūkių temai iliustruoti.

Šiame kontekste dera paminėti ir tai, kad Konstitucinio Teismo nutarimų galios įveikimo atvejų šio Teismo praktikoje pasitaiko gana retai. Vienas tokių nesėkmingų pavydžių – Konstitucinio Teismo 2021 m. gegužės 19 d. nutarime spręsta situacija. Šioje byloje konstitucinis ginčas kilo dėl to, kad Seimas, nepaisydamas anksčiau priimto Konstitucinio Teismo verdikto dėl Fizinio asmenų bankroto įstatymo nuostatų prieštaravimo Konstitucijai, minėtame įstatyme įtvirtino tokį teisinį reguliavimą, kuris jau buvo pripažintas neatitinkančiu Konstitucijos – Seimas, iš pradžių įgyvendindamas anksčiau priimtą Konstitucinio Teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutarimą panaikino, o vėliau ir vėl įtvirtino nuostatą, kad, paskelbus fizinio asmens bankrotą, gali būti nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo.

Savaime suprantama, kad Vilniaus regiono apylinkės teismui kreipusis į Konstitucinį Teismą, Konstitucinis Teismas 2021 m. gegužės 19 d. nutarimu dar sykį tokį teisinį reguliavimą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai; be to, antikonstituciniais buvo pripažinti visi ginčyto teisinio reguliavimo, pagal kurį nurašomi reikalavimai dėl nusikalstamomis veikomis padarytos žalos atlyginimo, taikymo padariniai.

Konstitucinis Teismas 2021 m. gegužės 19 d. nutarime padarė išvadą, kad, nustatęs ginčytą teisinį reguliavimą, tapatų Konstitucinio Teismo pripažintajam pagal turinį prieštaravusiu Konstitucijai, įstatymų leidėjas *vėl* pažeidė Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį, konstitucinius teisingumo, teisinės valstybės principus ir taip pat įveikė Konstitucinio Teismo 2017 m. gegužės 19 d. nutarimo galią. Šiuo nutarimu buvo pripažintas ginčyto teisinio reguliavimo prieštaravimas ir, be kita ko, Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, 107 straipsnio 2 daliai, ir konstituciniams teisingumo, teisei valstybės principams.

Taigi 2021 m. gegužės 19 d. nutarime, remdamasis ankstesne savo praktika, išdėstyta 2012 m. rugsėjo 5 d. nutarime dėl draudimo asmeniui, apkaltos proceso tvarka pašalintam iš pareigų, būti renkamam Seimo nariu, priimtame išnagrinėjus Seimo

narių grupės inicijuotą konstitucinės justicijos bylą, Konstitucinis Teismas priminė, kad Konstitucijos 107 straipsnio (2019 m. kovo 19 d. redakcija) 2 dalyje „nustatytas Konstitucinio Teismo sprendimų galutinumas ir neskundžiamumas yra konstitucinio draudimo įveikti Konstitucinio Teismo baigiamojo akto galią pagrindas“²⁷. Šis konstitucinis draudimas „yra viena iš Konstitucijoje įtvirtintų jos apsaugos priemonių, skirtų Konstitucijos viršenybei ir teisės viešpatavimui užtikrinti. Nepaisant šio draudimo, paneigiamas Konstitucijos viršenybės principas ir su juo susijęs konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas, taip pat kiti Konstitucijos viršenybės principo aspektai, *inter alia* Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas valdžių padalijimo principas, 5 straipsnio 2 dalies nuostata, kad valdžios galias riboja Konstitucija“²⁸. Anot Konstitucinio Teismo, „priešingas Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalies aiškinimas reikštų, kad teisėkūros subjektams pagal Konstituciją yra suteikiama galimybė įveikti Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų galią, t. y. galimybė tam tikrą laiką, kol Konstitucinis Teismas vėl pripažins atitinkamą teisinį reguliavimą prieštaraujančiu Konstitucijai, nesivadovauti Konstitucija ir teise; tokios galimybės pripažinimas būtų tolygus Konstitucijos viršenybės principo ir konstitucinio teisės viešpatavimo imperatyvo esmės paneigimui, taigi būtų nesuderinamas su konstitucinio teisingumo vykdymo reikalavimais“²⁹.

Apibendrinant pažymėtina, kad nors apžvelgtoji situacija ir traktuotina kaip bandymas įveikti Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų galią, tačiau manytina, kad šie analizuoti konstitucinės praktikos pavieniai atvejai neduoda pagrindo teigti, kad tai yra Seimo priešprieša Konstituciniam Teismui, kuris ne dalyvauja valstybės valdžios institucijų tarpusavio ginčiuose, o, kaip minėta, juos sprendžia. Vis dėlto šiame kontekste reikėtų prisiminti, kad pagal Konstituciją visos valstybės valdžios institucijos privalo bendradarbiauti, o pats bendradarbiavimas turi remtis Konstitucijos, kaip aukščiausiosios teisės, taip pat ir teisės viršenybės principais, kuriuos minėtame 2021 m. gegužės 19 d. nutarime nuosekliai gynė Konstitucinis Teismas, paneigęs Seimo kaip įstatymo leidėjo galimybę paneigti Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų galią.

2.4. „Nesusipratimas“ tarp Seimo ir Respublikos Prezidento dėl įgaliojimų teisėjo skyrimo ir atleidimo procedūroje

Aiškindamas konstitucinį valdžių padalijimo principą, kad, be kita ko, įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios yra atskirtos, pakankamai savarankiškos ir kad tarp jų turi būti pusiausvyra, Konstitucinis Teismas savo 2020 m. rugsėjo 2 d.

27 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas“, *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 152-7779.

28 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas“, *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 152-7779; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. rugsėjo 18 d. sprendimas“.

29 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas“, *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 152-7779.

nutarime dėl atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų atkreipė dėmesį į fundamentalų tik teisminei valdžiai būdingą konstitucinį principą – teisminės valdžios nepriklausomumą kaip prielaidą įgyvendinti šiai valdžiai Konstitucija patikėtą itin svarbią funkciją – vykdyti teisingumą. Spręsdamas dėl teisėjos atleidimo iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų, Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teisėjų skyrimo ir atleidimo procedūra, kurioje pagal Konstituciją dalyvauja kitos valstybės valdžios institucijos, neturi pažeisti teisminės valdžios nepriklausomumo, Konstitucijos 5 straipsnyje nustatytos valstybės valdžių pusiausvyros³⁰.

Abejonę dėl teisės aktų, kurių pagrindu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėja buvo atleista iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų (t. y. Respublikos Prezidento 2019 m. gruodžio 16 d. dekretu³¹ 1 straipsnio ir Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimo³²), atitiktis Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos teismų įstatymo nuostatomis Konstituciniam Teismui išreikškė net keli pareiškėjai – Seimas *in corpore*, Seimo narių grupė ir Vilniaus apygardos teismas. Šie pareiškėjai savo abejones grindė iš esmės tuo, kad ginčytais teisės aktais Aukščiausiojo Teismo teisėja iš jos užimtų šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų atleista nesant jokio Konstitucijoje ir Teismų įstatyme įtvirtinto teisinio pagrindo.

„Nesusipratimas“ tarp Seimo ir Respublikos Prezidento, iš Konstitucinio Teismo pareikalavęs dar kartą susitelkti į teisėjų ir teisminės valdžios nepriklausomumo garantijas, kilo dėl to, kad Respublikos Prezidentui dekretu pateikus Seimui du tarpusavyje susijusius sprendimus – atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigas einančią teisėją ir skirti ją šio teismo pirmininke – Seimas nutarimo projekte šiuos teikimus atskyrė į du skirtingus straipsnius ir balsavo dėl jų atskirai, vienam („atleisti“) pritarė, o kitam („paskirti“) – nepritarė.

Minėtame Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarime kaip viena iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo garantijų išskirta būtinybė Respublikos Prezidentui ir Seimui tinkamai įgyvendinti jiems Konstitucijos ir įstatymų suteiktus įgaliojimus skiriant į pareigas ir atleidžiant iš jų Aukščiausiojo Teismo teisėjus. Konstitucinis Teismas koncentravosi į šiai konstitucinės justicijos bylai esminę teisėjo nepriklausomumo garantiją, laiduojančią ir teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumą, – baigtinio teisėjų atleidimo iš pareigų (įgaliojimų nutrūkimo)

30 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas“, TAR, 2020-09-03, Nr. 18611. Tai buvo konstatuota ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarime (*Valstybės žinios*, 1999, Nr. 109-3192).

31 „Lietuvos Respublikos Prezidento 2019 m. gruodžio 16 d. dekretas Nr. 1K-164 „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų ir skirti ją Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke“, TAR, 2019-12-16, Nr. 20242.

32 „Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimas Nr. XIII-2848 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų“, TAR, 2020-04-22, Nr. 8312, identifikacinis kodas 2020-08312.

pagrindų sąrašo įtvirtinimą Konstitucijoje, nagrinėta konstitucinės justicijos byla esant aktualiam konstituciniam teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindui „išrinkus į kitas pareigas arba jų sutikimu perkėlus į kitą darbą“. Konstitucinis Teismas, vystydamas oficialiąją teisėjo ir teismų nepriklausomumo konstitucinę doktriną, pabrėžė, kad iš Konstitucijos kyla reikalavimas atleisti teisėją iš pareigų tik tuo atveju, kai yra įvykęs juridinis faktas – jo išrinkimas, be kita ko, paskyrimas, į kitas pareigas (taip pat ir tame pačiame teisme).

Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas šioje situacijoje pripažino, kad ginčyti teisės aktai dėl ne visai tinkamo teisėjų paskyrimo ir atleidimo procese dalyvaujančių valstybės valdžios institucijų joms priskirtų įgaliojimų vykdymo prieštarauja ne tik Konstitucijos 5 straipsnio 2, 3 dalims, bet ir pirmą kartą Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuotas ginčijamo teisinio reguliavimo prieštaravimas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principui (svarbu akcentuoti, kad iki tol buvo konstatuojamas Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalies pažeidimas).

Taigi Konstitucinis Teismas išsprendė tarp kelių valstybės valdžios institucijų likusį „nesusipratimą“, be kita ko, įvykdydamas savo priedermę užtikrinti konstitucinį teisėjo ir teismų nepriklausomumo principą ir iš jo kylančias garantijas, *inter alia*, mandato (įgaliojimų trukmės) neliečiamumo principą, kad nebūtų sudarytos prielaidos, be kita ko, nepagrįstai atleisti teisėją iš pareigų nepasibaigus jo įgaliojimų laikui, taip pat užtikrinti teisminės valdžios ir kitų valstybės valdžių sąveikos pusiausvyrą.

Šiame kontekste prisimintina ir kita kiek ankstesnė su teisėjo atleidimu susijusi konstitucinės justicijos byla, pradėta Respublikos Prezidentui iniciatyva, kurioje buvo priimtas Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 d. sprendimas dėl Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimo nuostatų, susijusių su teisėjo atleidimu pasibaigus įgaliojimų laikui, išaiškinimo. Respublikos Prezidentas į Konstitucinį Teismą kreipėsi dėl to, kad Seimas niekaip neatleido (arba nesutiko atleisti) kadenciją jau prieš kurį laiką baigusio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko. Tik po to, kai Konstitucinis Teismas išaiškino, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ar šio teismo skyriaus vadovas privalo būti atleistas iš pareigų, jeigu jų kadencijos laikas yra pasibaigęs, nes nėra jokių „konstituciškai pateisinamų aplinkybių nepriimti tokio sprendimo“, Seimas atleido tuometį Aukščiausiojo Teismo pirmininką (tame teisme likusį dirbti teisėju).

Beje, pastebėtina, kad Respublikos Prezidentas, kaip rodo Konstituciniame Teisme nagrinėtos konstitucinės justicijos bylos, vis tik retai išitraukia į valstybės valdžios institucijų tarpusavio ginčus. Tačiau pasitaiko ir išimčių, nebūtinai susijusių su įgaliojimais teisėjų skyrimo ir atleidimo procedūroje, kaip antai visuomenėje kilus abejonėms dėl Vyriausybės nutarimo, kuriuo pakeistos Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos³³ (panaikinus šių sąlygų skyrių „Kurortų apsaugos zonos“, kuria-

33 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimas Nr. 1025 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo““.

me įtvirtintos nuostatos, susijusios su teritorijų planavimu, statyba kurortų teritorijose), konstitucingumo dėl to, kad priimant šį Vyriausybės nutarimą buvo nesilaikyta nustatytų teisėkūros principų ir procedūrinių reikalavimų, Respublikos Prezidentas ėmėsi iniciatyvos ir 2016 m. kreipėsi į Konstitucinį Teismą, siekdamas panaikinti minėtą Vyriausybės nutarimą. Konstituciniam Teismui gavus tokį Respublikos Prezidento kreipimąsi, Vyriausybė pati nusprendė šį nutarimą panaikinti³⁴.

Pagal minėtą Respublikos Prezidento kreipimąsi Konstitucinis Teismas priėmė 2016 m. liepos 8 d. nutarimą, kuriuo, be kita ko, pripažinta, kad Konstitucijai (*inter alia* konstituciniam atsakingo valdymo principui), prieštarauja Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento³⁵ 96 punktas tiek, kiek pagal jį, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatyme nenustačius konstituciškai pagrįstų išimtinių atvejų, į Vyriausybės posėdžio darbotvarkę kaip papildomi ministrų pasiūlyti klausimai gali būti įtraukiami Vyriausybės darbo reglamento nustatyta tvarka nederinti teisės aktų projektai, susiję ne tik su teisės akto projekto parengusios (teikiančios), bet ir su kitų institucijų kompetencija.

2.5. Ginčas dėl Vyriausybės įgaliojimų atleidžiant valstybės pareigūną – Vyriausybės įstaigos vadovą

Praeitais metais Konstituciniame Teisme spręstas dar vienas konstitucinis ginčas dėl įgaliojimų atleidžiant asmenį iš pareigų, tačiau šįkart konstitucinės justicijos byla buvo susijusi su pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo kreipimusi sprendžiant administracinę bylą dėl Vyriausybės įstaigos vadovo – Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (toliau – ir VMVT) direktoriaus – atleidimo pagrįstumo.

Šioje konstitucinės justicijos byloje priimtas Konstitucinio Teismo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas, kuriuo buvo paneigta minėto pareiškėjo teismo abejonė dėl ginčyto teisinio reguliavimo konstitucingumo tuo aspektu, kad, pasak pareiškėjo, VMVT direktorius buvo atleistas iš pareigų, nepagrįstai nepritarus jo veiklos ataskaitai. Pareiškėjo manymu, Vyriausybė, priimdama 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimą, kuriuo nurodytos įstaigos direktorius atleistas iš pareigų³⁶, nebuvo priėmusi (surašiusi) jokie teisės akto (dokumento), kuriame būtų užfiksuoti nepritarimo šio direktoriaus veiklos ataskaitai pagrindai, be to, nenurodytos aiškios nepritarimo minėtai veiklos

34 Rengiant konstitucinės justicijos bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui Vyriausybė 2016 m. gegužės 2 d. priėmė nutarimą Nr. 438 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo“ pripažinimo netekusiu galios“.

35 Patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo“ (2013 m. balandžio 17 d. redakcija; *Valstybės žinios*, 2013, Nr. 43-2112).

36 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 960 „Dėl J. Miliaus atleidimo iš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus pareigų““, TAR, 2016-09-29, Nr. 24258.

ataskaitai priežastys, t. y. šis Vyriausybės nutarimas buvo, pasak pareiškėjo, racionaliai nemotyvuotas ir nepagrįstas, todėl jis prieštaravo Konstitucijai (jos 5 straipsnio 2, 3 dalims, konstituciniams atsakingo valdymo, teisinės valstybės principams) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 29¹ straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punktui³⁷.

Konstitucinis Teismas šiame 2020 m. gruodžio 11 d. nutarime, remdamasis, be kita ko, savo anksčiau 2018 m. kovo 2 d. priimtu nutarimu, kuriame taip pat buvo vertintas Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimas, jį traktuojant kaip išreiškiantį Vyriausybės valią nepritari VMVT direktoriaus veiklos ataskaitai ir dėl šios priežasties atleisti jį iš pareigų pagal minėtą Vyriausybės įstatymo 291 straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punktą³⁸, pripažino, kad minėtas Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimas neprieštarauja (neprieštaravo) Konstitucijai ir minėtai Vyriausybės įstatymo nuostatai. Konstitucinis Teismas 2020 m. gruodžio 11 d. nutarime priminė, kad „pagal Konstituciją, be kita ko, jos 5 straipsnio 2, 3 dalis, konstitucinius atsakingo valdymo, teisinės valstybės principus, valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos, vykdydamos savo funkcijas, negali viršyti joms Konstitucijos ir įstatymų suteiktų įgaliojimų, juos įgyvendindamos privalo, be kita ko, priimti teisėtus ir pagrįstus teisės aktus (kurie turi būti paremti aukštesnės galios teisės aktų nuostatomis, aiškūs, racionaliai motyvuoti ir kt.)“³⁹.

2020 m. gruodžio 11 d. nutarime taip pat priminta, kad „asmuo, įgyvendinęs Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą savo teisę stoti į valstybės tarnybą, privalo būti lojalus valstybei ir dirbti taip, kad jo ištikimybė valstybei ir patikimumas nekelėtų jokių abejonių. Tam, kad piliečiai galėtų pagrįstai pasitikėti valstybės pareigūnais, yra reikalinga vieša demokratinė valstybės pareigūnų veiklos kontrolė ir atsakomybė visuomenei, apimanti galimybę pašalinti iš užimamų pareigų tuos valstybės pareigūnus, kurie pažeidžia Konstituciją, teisę, asmeninius ar grupinius interesus iškelia aukščiau už visuomenės interesus, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią“.

Konstitucinis Teismas šiame nutarime pažymėjo, kad „pagal Konstituciją, be kita ko, jos 33 straipsnio 1 dalį, 94 straipsnio 3 punktą, įstatymų leidėjas, turėdamas tam tikrą diskreciją diferencijuotai reguliuoti valstybės tarnybos santykius, gali atsižvelgti į Vyriausybės įstaigų ir jų vadovų teisinio statuso ypatumus, be kita ko, kylančius

37 Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo 29¹ straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punktą Vyriausybės įstaigos vadovas atleidžiamas iš pareigų, kai Vyriausybė nepritaria jo veiklos ataskaitai.

38 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 2 d. nutarime (TAR, 2018-03-05, Nr. 3510), priimtamė pagal Vilniaus apygardos administracinio teismo (tuo metu nagrinėjusio administracinę bylą pirmąją instancija) prašymą, konstatuota, kad šis Vyriausybės nutarimas neprieštarauja Konstitucijai ir atitinkamoms Vyriausybės įstatymo nuostatomis.

39 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 2 d. nutarimas“, TAR, 2018-03-05, Nr. 3510; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas“, TAR, 2020-12-23, Nr. 28234; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas“, TAR, 2020-09-03, Nr. 18611.

iš Vyriausybės įstaigų kompetencijos įgyvendinti valstybės politiką joms pavestose valdymo srityse, ir nustatyti specialų Vyriausybės įstaigų vadovų atleidimo iš pareigų pagrindą, kai Vyriausybė neigiamai įvertina Vyriausybės įstaigos vadovo ir (ar) jo vadovaujamos įstaigos veiklą įgyvendinant valstybės politiką atitinkamoje valstybės valdymo srityje“.

Konstitucinis Teismas, nurodytu aspektu vertindamas ginčytą Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimą dėl jo argumentavimo *inter alia* nustatė, kad Vyriausybė turėjo pagrindą abejoti šios įstaigos direktoriaus veiklos ataskaitos patikimumu ir jai nepritari, neigiamai įvertinusi jo ir jo vadovaujamos VMVT veiklą. Taigi Konstitucinis Teismas 2020 m. gruodžio 11 d. nutarime *inter alia* konstatavo, kad Vyriausybė, priimdama ginčytą nutarimą, paisė Konstitucijos, taip pat nepažeidė Vyriausybės įstatymo 29¹ straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punkto reikalavimo, pagal kurį Vyriausybės įstaigos vadovas galėjo būti atleidžiamas iš pareigų būtent tada, kai Vyriausybė nepritaria Vyriausybės įstaigos vadovo pateiktai jo veiklos ataskaitai.

Taigi aptartoje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas tęsė Vyriausybės įgaliojimų „temą“ ir „pateisino“ Konstitucijos požiūriu Vyriausybės priimtą teisės aktą, kurį ginčijo administracinis teismas kaip nepagrįstą (nemotyvuotą), pripažindamas jį pagrįstu (aiškiu ir racionaliai motyvuotu), t. y. tokiu, kurio pagrindu Vyriausybės įstaigos vadovas galėjo būti atleistas iš pareigų, nepritarus šio vadovo pateiktai jo veiklos ataskaitai, t. y. neigiamai įvertinus jo ir jo vadovaujamos įstaigos veiklą.

Išvados

1. Apibendrinus Konstitucinio Teismo patirtį plėtojant, be kita ko, konstitucinių valdžių padalijimo principą ir *inter alia* juo remiantis sprendžiant valstybės valdžios institucijų konstitucinius ginčus, matyti, kad kiekvienoje Konstituciniam Teismui atitinkamų subjektų pateiktoje konstitucinės justicijos byloje šiam Teismui tenka didelė atsakomybė būti apdairiu į jo rankas patekusių valstybės valdžios institucijų ginčų arbitru, kartu išliekant nepalaužiamu Konstitucijos, kaip aukščiausiosios teisės, viršenybės, taip pat teisės viršenybės gynėju. Konstitucinio Teismo apdairumas reiškia tinkamos konstitucinės pusiausvyros tarp valstybės valdžios institucijų palaikymą, prižiūrint, kad šios institucijos savo funkcijas vykdytų joms pagal Konstituciją priskirtos kompetencijos ribose⁴⁰, taigi ir nenukrypimą į kraštutinumus, kurių neleidžia Konstitucija; be to, Konstitucinis Teismas užtikrina ir tai, kad nė

40 „Konstitucinis teisingumas: funkcijos ir santykiai su kitomis valdžios institucijomis“, Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XV kongresui parengtas nacionalinis pranešimas (Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010), žiūrėta 2021 m. lapkričio 27 d., <https://www.confueconstco.org/reports/rep-xv/LITUANIA%20na.pdf>.

- viena valstybės valdžia jų sistemoje nedominuotų ir kad nebūtų įsiterpta į kitos valstybės valdžios įgaliojimų vykdymą. Taigi Konstitucinis Teismas saugo kiekvienai valstybės valdžios institucijai priklausančią konstitucinę kompetenciją, sudarydamas prielaidas tinkamai vykdyti šioms institucijoms pavestas funkcijas ir kartu užtikrindamas valstybės valdžios institucijų sistemos konstitucinę pusiausvyrą ir darnų funkcionavimą.
2. Nagrinėtų konstitucinės justicijos bylų teisinių situacijų konstitucinė analizė patvirtina, kad Konstituciniam Teismui kaip Konstitucijos viršenybės, taip pat teisės viršenybės saugotojui itin svarbi konstitucinio valdžių padalijimo principo ir su juo susijusių kitų konstitucinių imperatyvų apsauga. Konstituciniam Teismu svarbu ir tai, kad tinkamai veiktų Konstitucijoje įtvirtinti mechanizmai, kurie skirti sklandžiam valstybės valdžios institucijų funkcionavimui (taigi ir jų konstitucinei pusiausvyrai) užtikrinti. Be to, Konstitucinis Teismas skatina ir Konstitucijos puoselejimą valstybės valdžios institucijų bendradarbiavimą, vykdamas joms priskirtą kompetenciją ir darnų jų tarpusavio funkcionavimą, o ne jų priešpriešą ar konkurenciją. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje taip pat užtikrina ir stiprina tik teisminei valdžiai būdingą fundamentalų teisėjų ir teismų nepriklausomumo principą, kuris yra tinkamos teismams patikėtos konstitucinės funkcijos – teisingumo vykdymo – garantas.
 3. Nagrinėtų konstitucinės justicijos bylų teisinių situacijų konstitucinė analizė rodo ir tai, kad, pripažinus Konstitucinio Teismo tirtų teisės aktų prieštaravimą, be kita ko, Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniams teisinės valstybės, valdžių padalijimo principams, šie teisės aktai pašalinami iš teisės sistemos, atskirais atvejais antikonstituciniais pripažinus ir visus ginčyto teisinio reguliavimo taikymo padarinius, taip kartu atkuriant Konstitucijoje įtvirtintą valstybės valdžios institucijų pusiausvyrą. Tai ypač ryšku konstitucinės justicijos bylose, kur *inter alia* buvo bandymų įveikti Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų galią.
 4. Neabejotina, kad dėl Konstitucinio Teismo veiklos suformuota plati oficialioji konstitucinė valdžių padalijimo principo doktrina yra ir toliau išliks pagrindu tolesnei su valstybės valdžiomis kaip savarankiškais valdžių sistemos elementais ir kartu su šia sistema kaip visuma susijusiai konstitucinės jurisprudencijos evoliucijai, o teisėjų ir teismų atžvilgiu – ir itin šiai sistemai svarbaus konstitucinio teisėjų ir teismų nepriklausomumo principo turinio plėtotei.
 5. Pritariant profesoriui E. Jarašiūnui, patvirtintina, kad, palaikydamas valstybės valdžios institucijų konstitucinę pusiausvyrą, Konstitucinis Teismas kartu užtikrina visos visuomenės interesus, žmogaus teises ir laisves, kurios įgyvendinamos tik tinkamai veikiant šioms valdžios institucijoms, joms aiškiai suvokiant jų veikimo ribas⁴¹. Neabejotina, kad, kaip buvo konstatuota ir

41 Jarašiūnas, *supra note*, 4: 69.

Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarime, „realiai įgyvendinant valdžių padalijimo principą įmanoma sustiprinti žmogaus teisių garantijas“. O valstybės Konstitucijos ir jos pagrindu plėtojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos paskirtis ir yra praktiškai užtikrinti šias garantijas.

EXPERIENCE GAINED BY THE CONSTITUTIONAL COURT AND ITS CHALLENGES IN RESOLVING CONSTITUTIONAL DISPUTES BETWEEN STATE AUTHORITIES

Danutė Jočienė

The Constitutional Court of the Republic of Lithuania
Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article presents the experience gained by the Constitutional Court of the Republic of Lithuania in resolving disputes between state authorities and, at the same time, the challenges in ensuring both the supremacy of the Constitution as the supreme law and the rule of law. First, the content of the constitutional principle of the separation of powers (which is enshrined, among others, in Article 5 of the Constitution) as the legal basis for disputes between public authorities is revealed. As the Constitutional Court has repeatedly pointed out, this principle is the main principle of the democratic organisation and functioning of a state under the rule of law. After that, based on the interpretation of the constitutional principle of the separation of powers in the official constitutional doctrine, those challenges are illustrated by analysing constitutional disputes in the specific most prominent constitutional justice cases in recent years (2018–2021) in which the Seimas of the Republic of Lithuania and the Government of the Republic of Lithuania were most involved.*

It is apparent from the examined constitutional justice cases that the Constitutional Court has a strong responsibility, in the process of examining the constitutionality of legal acts, to act as a prudent arbitrator in disputes between public authorities before it, with a view, on the one hand, to ensuring the constitutional balance and harmonious functioning of the system of public authorities as a whole and, on the other hand, to creating the preconditions for the proper exercise by those authorities of the competence enjoyed by them under the Constitution.

The protection of the constitutional principle of the separation of powers and the related constitutional imperatives, and the proper operation of the mechanisms established by the Constitution to ensure the smooth functioning of the state authorities and cooperation between them are important for the Constitutional Court in the course of administering constitutional justice entrusted to it.

Keywords: *The Constitutional Court of the Republic of Lithuania, ensuring the supremacy of the Constitution as the supreme law and the Rule of law, official constitutional doctrine, the constitutional principle of the separation of powers, disputes between state authorities.*

Danutė Jočienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto profesorė, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininkė. Mokslinių tyrimų kryptys: žmogaus teisės; konstitucinė jurisprudencija; tarptautinės organizacijos; EŽTT, ESTT ir ESBT jurisprudencija, JT Žmogaus teisių komiteto praktika.

Danutė Jočienė, professor at the Institute of International and European Union Law at Mykolas Romeris University, president of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Research interests: human rights; constitutional jurisprudence; international organizations, jurisprudence of ECtHR, CJEU and EU General Court, practice of the UN Committee of Human Rights.